

Hagekunsthistorie

TORE EDVARD BERGAUST

1

Mennesket har utnyttet landskap og natur til alle tider. I dette kapitlet ser vi på hagekunst slik ulike kulturer har skapt den opp gjennom tidene. Du finner også stoff om ulike stilepoker. Stoffet er bredt anlagt og rikt illustrert. Hagekunsten oppsto ut fra en trang til det ordnede og det vakre,

og dagens anleggsgartner vil kanskje først over tid oppleve også nytten av denne siden av faget. I kapittel 15 gjør vi oss kjent med anleggsgartnerfagets historie her i landet, men kapitlet her kaster også lys på den delen av historien.

I Hesperidenes hage voktes trærne med gyldne epler som gir udødelighet og evig ungdom til den som spiser dem, ikke ulikt den hagen vi alle har hørt om, der Eva og Adam åt av kunnskapens tre. Men også sletten Idavollen der våre egne æser møttes til lek og brettspill, kan knyttes til hagekunsten.

Tidlige spor av hagekunst

Visuelle eller imaginære spor etter hagekunst er svært gamle. Vi kjenner alle til Babylons hengende hager, og grunnhistorien om Edens hage finnes i ulike myter. I dag kan en vel knapt snakke om uberørt natur i Norge. Men menneskene har utnyttet natur og landskap til alle tider og satt sitt preg på det, ikke bare med arden og ploegen, men også via sanking, mulen og sagen. Alt landskap ble etter hvert utnyttet og preget av menneskets aktivitet.

Naturlig nok ble nyttevekster for bruk i den daglige husholdningen etablert nære huset og voktet der. For å beskytte de mot tråkk og beitende dyr ble beplantningene så gjerdet inn, samtidig som de naturlige vekstvilkårene for dyrking ble optimalisert med le, lys, jord og vann. Det var i dette lille formatet at hagekunsten oppsto, og ut fra en trang til det ordnede og det vakre der menneskene arrangerte sine nære omgivelser, fikk hagen en bevisst kunstnerisk utforming.

Figur 1.1: Fontainbleu sør for Paris har en kontinuerlig hagekunsthistorie fra renessanse via barokk og klassisk landskapsstil.

Foto: Tore Edvard Bergaust

Mosaikklandskap

De landskap som slik oppsto, var lite planlagt eller formet. De var et resultat av en balansert ressursutnyttelse. «Enga gjødsler åkeren» ble det sagt. Det var et bestemt forhold mellom ulike areal typer, og det oppsto et mosaikklandskap som endret seg opp gjennom tiden etter konjunkturer og klimaendringer. Bildet av husmannsplassen Galdane i den bratte lia opp fra Lærdalselva ved den gamle kongeveien mellom Borgund stavkirke og Lærdalsøyri viser et slikt mosaikklandskap i det små.

Foto: Tore Edvard Bergaust

Norges første hager var nok praktiske nyttehager og lite anlagt for pryde. Når hager omtales i lovverk fra vikingtid og middelalder, viser det at de hadde en stor betydning, uten at vi dermed vet hvordan de var utformet. Men innhegnet var de nok av et tre- eller steingjerde. Ord som kvanngård og løkgård kjennes fra denne tiden. I Frostatingsloven står det bl.a. at den som bryter seg inn i annenmanns løk- eller kvanngård, skal finne seg i å bli prylet. I Osebergskipet fra ca. 850 ble det ellers funnet bl.a. valnøtt, hassel, karse og apal som antagelig var hageplanter.

Hagekunstens vilkår

Av de mange anleggene er kanskje *klosterhagen*, det nærmeste vi kommer begrepet hagekunst. Den er beslektet med dyrkingens kunst, det som løfter dyrking fra det nødtørftige opp på et høyere nivå som en lystbetont overskuddsaktivitet. Her bringes ideer og følelser sammen for å skape rom der hager, parker og andre uterom inngår. I de fleste tilfeller vil hagekunsten samtidig ta farge av og bli et slags idealbilde av det landskap den er oppstått i.

Som alle kunstformer har hagekunsten sine egne materialer og forutsetninger for å oppnå det estetiske mål. Den er knyttet til stedet og må ta utgangspunktet i landskapet og de naturlige forhold. Til å forme brukes terreng, jord, vann og vegetasjon som grunnleggende virkemidler. I tillegg tilføres så konstruksjoner som murer, trapper, paviljonger osv., og vi står for alvor helt inne i anleggsgartnerens fagfelt.

Hagekunstens rike palett

Hagekunstneren har en rik palett for å skape et stykke villet, formet og tuktet natur. Gjennom hans eller hennes kontrollerende skjøtsel blir landskapet pleiet, vannet, gjødslet og luket. Det skapes åpne og lukkede rom, i forskjellig skala og med ulik stemning og med himmelen eller en løvsfære som tak. Hagekunst gir oss sanselige opplevelser og stemninger i sinnet, idet vi vandrer gjennom hagerommene og ser planter og trær, lys, skygge, vann, blomster med duft og farge og form langs veien. Som anleggsgartner vil en ved nye anlegg av denne typen legge fundamentet for alt dette.

Fra luften ser vi jordens overflate satt sammen av mosaikklandskap som resultat av menneskelig virksomhet. **Søk gjerne videoen Home** på google, laget av Yann-Arthus Bertrand. Fortsatt skaper jordbruket mosaikklandskap, men ressursutnyttelsen er langt fra balansert, spesielt der industrielt jordbruk med monokulturene brer seg over store areal.

Figur 1.2: I Snorres kongesaga finnes beretningen om Ragnhilds drøm. I drømmen sto hun ute i hagen sin og tok ut en torn av serken. Det var denne tornen som vokste så den til slutt dekket hele Norge. Her med Erik Werenskiolds strek.